

ІНТЕНСИВНІСТЬ ЯК ОНОМАСІОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

У статті розглянуті особливості когнітивного підходу на природу і функціонування мови у її різноманітних зв'язках з людиною та її мисленнєво-пізнавальними процесами. Просліджуються та узагальнюються напрацювання вчених, які досліджували різні параметри категорії інтенсивності.

Ключові слова: мова, мовлення, процеси пізнання, емоційне сприймання, інтенсивність, ступені вияву інтенсивності, категорія інтенсивності.

Рис-Вікертс У.Г. Интенсивность как ономазиологическая категория. В статье рассматриваются особенности когнитивного подхода на природу и функционирование языка в его многообразных связях с человеком и его мыслительно-познавательными процессами. Прослеживаются и обособляются наработки ученых, которые исследовали разные параметры категории интенсивности.

Ключевые слова: язык, речь, процессы познания, эмоциональное восприятие, интенсивность, степени выявления интенсивности, категория интенсивности.

Rys-Vickers U. Intensity as an Onomasiological Category. This paper examines the features of cognitive approach to the nature of and functioning of language in its various links to the human and their thought processes as well as cognitive processes. This study provides an overview of existing linguistic researches which have explored the various parameters of the category of intensity.

Key words: language, speech, cognitive processes, emotional perception, intensity (intensivum), degrees of intensity, category of intensity.

Сучасна лінгвістична наука спрямована передусім на вивчення різнорівневої природи мовних явищ та їхнього зв'язку з людським пізнанням, що є безпосереднім джерелом створення нашого словника, який у притаманний тільки йому спосіб класифікує світ. Запорукою існування і функціонування мови є її постійний розвиток, оскільки в кожному конкретний момент вона повинна задовольняти всі вимоги суспільства, яке нею користується. Як зазначав Е. Сепір, «найбільш виразно відображається фізичне і соціальне середовище у словниковому складі мови. Повний словник тієї чи іншої мови небезпідставно можна розглядати як комплексний інвентар усіх ідей, інтересів і занять, що приваблюють увагу цього суспільства» [Сепір 2001, с. 272]. Важко переоцінити роль мови у процесах пізнання нового, у процесах становлення і розвитку знання людини про світ, в основі яких лежить здатність емоційного сприймання.

Мовні значення в змозі передати лише невелику частину наших знань про світ, оскільки основна їх частка зберігається в нашій свідомості у вигляді різних мисленнєвих структур. Вирішення проблеми взаємозв'язку думки, мови та реально існуючого світу є надзвичайно важливим для класифікації одиниць номінації. Когнітивний погляд на природу та функціонування мови постійно повертає нас до вивчення мови як найважливішого засобу спілкування, розмаїтості мовних фактів, проблем співвідношення мови і мислення, знака і значення. Основною функцією чуттєвого сприйняття знака є інформативна – передавати інформацію про щось поза знаковою системою.

Мета статті – з'ясувати важливі закономірності виокремлення категорії інтенсивності в сучасному мовознавстві, розкрити її системний і комплексний характер. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: розглянути, які сфери об'єктивної дійсності при номінації в мові можуть підлягати інтенсифікації; визначити рівні та сфери мовної репрезентації поняття «інтенсивність». **Предметом** дослідження є семантичні та когнітивні особливості категорії інтенсивності.

Об'єктом дослідження є когнітивний аналіз мовних явищ із процесами та явищами навколишньої дійсності для вираження значень, що становлять категорію інтенсивності.

Категорія інтенсивності пронизує всю мовну систему, своєрідно поєднуючись з іншими структурно-семантичними категоріями. Особливо тісно категорія інтенсивності пов'язана з

категорією оцінки, семантична типологія якої передбачає вираження через ряд понять. Одним з таких типів на абстрактному рівні є емоційно-чуттєва оцінка, у межах якої міститься також інтенсивний аспект її вираження.

Саме вербалізація емоційних станів є, за влучним окресленням Роналда Лангекера, когнітивною стежкою почуттів (англ. *the emotional cognitive routine*) [Langacker 1987, с. 57]. Лексична семантика займає особливу позицію в когнітивному мовознавстві. Замість класичного (структуралістського) підходу, значення слів розглядаються як потенційна активація різних семантичних рівнів і зв'язків цієї одиниці з іншими концептуальними рамками, які співіснують з ними у контексті [Kognitywizm 2006]. Особливої ваги набувають ці положення щодо повсякденного мовлення і мови художніх творів, які уособлюють метафоричність людського мислення. У когнітивному підході широке обґрунтування знаходить теза, що презентація власних переживань, емоцій і настроїв, дій та поведінки є загальнозрозумілою інтерсуб'єктивно, і її поділяють інші [Кубрякова 2004, с. 48]. Власне, завдяки цьому індивідуальне культурне і суспільне пізнання, через підпорядкування емоціям та оцінюванню, є близьким для інших індивідуумів. Для того, аби щось пізнати і зуміти його використати, ми “спершу мусимо це щось перетворити на зовнішній щодо свідомості об'єкт, мусимо *оречевити* його” [Рамірес 2008, с. 79]. Тільки те, що постає перед нами як річ, є пізнаваним. Наша схильність до “уречевлення” і потреба “уречевлювати” себе при самоусвідомленні – все це змушує нас шукати зовнішні засоби, які б замінили й представили наш внутрішній досвід. На думку Ф. Сосюра, «до певної міри [мовний] знак завжди уникає як індивідуальної, так і суспільної волі: в цьому й виявляється головна його риса, хоча на перший погляд вона найменш помітна. Однак ця риса найповнішою мірою наявна саме в мові, хоч і має свій прояв у найменш досліджених явищах» [Сосюр 1998, с. 29 – 30].

Зв'язок емоцій та пізнання, а також того, як цей зв'язок реалізує себе у мові на лексичному рівні, заслуговує не одного дослідження у сфері когнітивної лінгвістики. Для більшої переконливості цих слів варто зацитувати Бодуена де Куртене: “... З мовного мислення можна виявити ціле своєрідне мовне знання, яке охоплюватиме всі галузі буття і небуття, всі прояви світу, як матеріального, так і індивідуально-психологічного та соціального (суспільного)” [Бодуэн де Куртенэ 1963, с. 312].

Водночас поняття та значення постійно розвиваються і доповнюються новими характеристиками, які, у свою чергу, потребують нового переосмислення, нових форм вербалізації. У цьому випадку постає природне питання про визначення міри залежності мовного значення від пізнавального досвіду людини. Загалом когнітивісти вважають, що значення слова є контекстуально зумовленим (зрештою, ця думка є близькою також структуралістам, хоча й відрізняється підходом). Контекст, який є фоном для мовного значення, є зовнішнім щодо мовної системи. Значення – це когнітивні структури, які включені в моделі знання і думки. Інакше кажучи, значення слів співвідносяться з певними когнітивними контекстами – когнітивними структурами, або блоками знання, які стоять за цими значеннями і забезпечують їх розуміння [Методологические проблемы 2001, с. 29–30].

Головне в лінгвістиці – розуміння того, який зміст і як саме може бути виражений у мові. Сучасна мовознавча наука розглядає мову як складну динамічну систему, яка перебуває в постійному русі, що обумовлює також і динамічний характер її різних підсистем. Однак вивченням складних взаємозв'язків форми і змісту слів предмет науки про мову не вичерпується. Факти мови повинні розглядатися у зв'язку з різними аспектами життя того чи іншого народу – носія мови. Крім цього, мова кожного індивіда безпосередньо пов'язана з мисленням, інтелектуальною діяльністю людини. Тому й існують у мові елементи, які відображають об'єктивну дійсність та її суб'єктивну оцінку мовцем.

Одним із них є вираження інтенсивності дії та ознаки, що виявляється у різних аспектах. Когнітивно-семантичний аспект виділення і дослідження інтенсивності тісно пов'язаний із поняттями асоціації, експресії у споріднених мовах, а частково – із культурно-

національним аспектом, який можна розглядати у зв'язку з особливостями мовного і мовленнєвого сприймання. При цьому варте уваги і загальне спрямування досліджень мови у зв'язку з людиною, яка думає і пізнає. Переваги когнітивного підходу до мови, на думку О. Кубрякової, полягають у тому, що він відкриває «широкі перспективи бачення мови в усіх її різноманітних зв'язках із людиною, з її інтелектом і розумом, з усіма мисленнєвими й пізнавальними процесами, нею здійснюваними, і, нарешті, з тими механізмами та структурами, які лежать у їх основі» [Кубрякова 1999, с. 7].

У сучасному мовознавстві поняття «інтенсивність» (як і термін «категорія інтенсивності») тлумачаться неоднозначно. Звертаючись до поняття «інтенсивність», дослідники розглядають його як «компонент семантики слова» чи виділяють своєрідні «системні і мовленнєві інтенсифікатори», «градуальні слова», «градуальні характеристики» [Туранский 1990; Janus 1981; Šmíech 1977]. Так, зокрема, О.Ф. Шевченко трактує інтенсивність як семантичну категорію, суть якої полягає у вираженні ступеня вияву ознаки, а також у логічному виділенні, акцентуації окремих частин висловлювання. Це явище І.І. Сущинський називає «потенціюванням». Натомість Г.Г. Галич надає перевагу поняттю «градуальні характеристики» окремих частин мови. Питання «градуїзованих» і «неградуїзованих» слів та інтенсифікаторів як засобів емпатизації висловлювання розглядає у своїй книзі Д. Болінджер [Bolinger 1972, с. 68]. На думку В.П. Мусієнко, інтенсивність – це ступінь або кількість якості, ознаки, що вказує на зв'язок інтенсивності з категорією кількості [Мусієнко 1984, с. 6]. Вона є універсальною логічною категорією, за якою об'єктивно визначаються якісно однорідні явища або кількість у її просторово-часовому аспекті. Якість існує як ознака, властивість речі, явища об'єктивного світу.

Щодо ступенів вияву інтенсивності відомі й інші міркування: «Інтенсивність як ономазіологічна категорія називає об'єктивну кількісну визначеність ознаки (менше норми – норма – більше норми). [...] Стосовно дієслова інтенсивність можна трактувати як функціонально-семантичну (поняттєву) категорію, яка служить для відображення градації дії (процесу, стану) зі ступенем її вияву в оцінці мовців» [Попенко 2005, с. 6].

Референційна семантика категорії поєднує в собі найменування ознак, властивостей і якостей предметів, явищ і подій. Предмети, їхні властивості, якості й ознаки розрізняються кількісними характеристиками, а інтенсивність як ономазіологічна категорія називає об'єктивну кількісну визначеність тієї чи іншої ознаки.

Категорія інтенсивності утворює свою структуру, базуючись на осмисленні змісту таких логічних категорій, як якість, кількість, міра. Очевидно, цим і пояснюється різнобій як у трактуванні категорії інтенсивності, так і в поняттєвому апараті досліджень розглядуваної проблеми: категорія інтенсивності; категорія кількості; поняття аспектуальності; значення міри; значення ступеня. За останні роки опубліковано низку праць, присвячених інтенсивності різних частин мови, найчастіше – дієслів: англійської мови (І.І. Туранський, Є.І. Шейгал), російської (І.К. Калініна, В.П. Мусієнко), української (О.І. Попенко), польської (Л.А. Аскерова) та ін.

Розвивається зміст і форма мови: новий зміст вимагає нової форми. Змістова сторона мови – це її семантика, тобто системно організована сукупність сем. Кожна сема має свою форму вираження, а поява нового значення викликає появу відповідної форми. Поява нового значення у слова відбувається в момент сформованої *історико-семантичної ситуації*, яка характеризується наявністю: особливого реального явища; готовим осмисленням його у суспільній чи індивідуальній свідомості; певними мовними умовами, які визначають конкретний результат семантичної зміни.

Опис шляхів розвитку значень – це дослідження процесу за його результатами. В одних словах простежується розширення значення, а в інших, навпаки, звуження. Типи переносу значень у мові бувають різними: метафоричний перенос значення, метонімічний, функціональний, а також значення слова здатне змінюватися до внутріслівної антонімії.

Складність такого кола проблем полягає не тільки у кількісному поповненні та в різних шляхах розвитку значень, але й в аналізі взаємодіючих процесів лексикалізації, фразеологізації при описі розмаїтих семантичних фактів і процесів кожної мови.

Насправді мова може стати як джерелом знання про світ, про його системність і пов'язаність з іншими елементами, так і засобом уявлень про світ, який акумулюється в кожній мові. Серед таких засобів найважливішим є називання, яке дозволяє мові виконувати подвійну функцію: пізнавальну й експресивну. Існує називання пізнавальне, яке передбачає, що річ (явище) отримує якусь назву, оскільки не мала жодної або ж попередня погано виконувала свою роль; і також – називання експресивне, яке зумовлює утворення назви певного аспекту речі (явища) [Guirard 1976, с. 57]. До пізнавального називання П'єр Гіро (Pierre Guirard) зараховує *зміну сенсу*, тобто річ отримує назву, що вже належить іншій речі, і це «позичання» назви відбувається на основі подібності, як, наприклад, у випадку метафори, або прилягання – у випадку синекдохи і метонімії [Guirard 1976].

Пізнавальне називання описує річ, актуалізуючи предметні ознаки (форму, функцію, стосунки), які визначають її існування. Натомість експресивне називання означає річ через позицію того, хто про неї говорить, і висловлює емоційну, побажальну, естетичну та моральну вартості, які приписує даній речі (явищу) суб'єкт висловлювання. Отже, мається на увазі не тільки ідентифікація предмета, але й оцінний момент, який надає висловлюванню додаткового – зазвичай емоційного – забарвлення.

Завдяки підсвідомій силі емоцій мова людини змінює значення більш експресивними субститутами, про що свідчать результати функціонального аналізу значення. Наприклад, у ситуації, коли маленька дитина дуже голосно і довго плаче, мати, виснажена й емоційно збуджена, замість сказати *Nie placz!*, може в запалі вигукнути: *Nie becz!* Такі випадки емоційної субституції не є поодинокими: при раптовому зворушенні, у гніві, в любові, в ентузіазмі часто звучать спонтанні і непередбачувані фрази, оригінальні висловлювання. Пристрасність і натхнення є величезним джерелом стилістичної творчості. Окрім того, дуже часто такі висловлювання не є новими, а лише вжитими у непрямому значенні (іноді зовсім несподіваному), яке «підкидає» нам наша свідомість і яке базується за принципом більшої чи меншої подібності об'єкта опису із тим явищем або ознакою, які вже закріпились у нашому пізнанні.

Наша підсвідомість може виявляти слова, які виражають не тільки наші емоційні зворушення, але також нечіткі, з невизначеними виявами одержимості, що найчастіше є неусвідомленими і навіть прихованими з огляду на індивідуальні або суспільні заборони. Г. Спербер вбачає в цій підсвідомій силі емоційних зворушень одне з основних джерел зміни значень [цит. за: Guirard 1976, с. 60].

На сучасному етапі розвитку лінгвістики постає надзвичайно важливе завдання дослідити механізми утворення значення слова, яке насправді може вміщувати набагато більше додаткових значень, оскільки у свідомості носіїв мови воно завжди буде більш об'ємним за його статтю у будь-якому словнику. Отож можна говорити про психологічно реальне значення слова, яке є сукупністю семантичних компонентів, що аналізує окреме взяте слово у свідомості носіїв мови – від більш або менш яскравих, ядерних та периферійних семантичних ознак. Психолінгвістичне значення структурується за польовим принципом, а його компоненти утворюють ієрархію за яскравістю [Попова 2007, с. 97].

Велика роль у когнітивних дослідженнях відведена семантиці, яка дозволяє науковцям дивитися на мову не як на формальну систему, а як на систему біологічну, яка постійно розвивається і характеризується рядом особливостей. Людина є носієм мови, що реалізується у мовленні, в якому відображаються різні за своєю природою знання (мовні і немовні), що, у свою чергу, неоднаково виявляються на кожному з етапів мовленнєвої діяльності, по-різному використовуються і по-різному вербалізуються у багатогранних мовленнєвих формах.

Сучасні лінгвісти та психологи зосереджують свою увагу на активізації і причинах емоцій, їх структурі або компонентах, а також на їх функціях та наслідках. Кожен із цих аспектів може розглядатись як з біологічно-соціального, так і конструктивістського поглядів. Загалом біологічно-соціальні теорії скеровують свої дослідження на нейрофізіологічні аспекти емоцій, а також на їхню роль як мотиваторів та організаторів пізнання і дії. Конструктивісти ж відносно більшої ваги надають витлумаченню причин емоцій на експериментальному рівні, а також когнітивно-емоційним відношенням у когнітивно-лінгвістичних процесах.

Найважливішим і найбільш контроверсійним питанням у цій галузі є те, як, власне, емоції зароджуються. Активізацію емоцій можна пов'язати з такими етапами людського існування: нейрологічні процеси, фізіологічні зміни і ментальна (когнітивна) активність. Самі емоції характеризуються як особливий психологічний стан почуттів (наприклад, страх, злість, радість або сум). Почуття часто включають схильність до дії і мають на меті ініціювати певні перцептивні та когнітивні процеси [Izard 2008]. Більшість науковців погоджується із тією думкою, що емоції є причинним фактором або впливом на думки, дії, особистості, а також на суспільні стосунки (Магда Арнолд, Анна Вежбицька, Керол Ізард, Олена Кубрякова, Івона Новаковська-Кемпна, Ігор Туранський та ін.).

Зважаючи на все вищесказане, можна зробити такий висновок: експресивність – це логіко-емоційна виразність, явище особливої інтенсивності, що досягається як за допомогою різнорівневих засобів, так і градацією якісних і кількісних ознак на всіх рівнях мови.

Підійшовши так близько до поняття інтенсивності, необхідно відзначити його нешевне *status quo*, яке на сучасному етапі мовознавчої науки ще не набрало стійких позицій. Так, І. Туранський трактує цю категорію як «семантичну категорію мови, в основі якої лежить поняття градації кількості у широкому розумінні цього слова» [Туранський 1990, с. 3]. А далі він уточнює: «Інтенсивністю є кількісна міра оцінки якості, міра експлікативності, є показником змісту комунікації. З позиції дослідника-лінгвіста – інтенсивність є мірою експресивності, емоційності, оцінності, такою, що сигналізує градуальність» [Туранський 1990, с. 4]. На його думку, формальне вираження категорії інтенсивності не обмежується прислівниками та іменними словосполученнями, а залучає також дієслова, дієслівні словосполучення, клас прикметників-інтенсифікаторів, інтонаційні засоби, морфологічні форми та синтаксичні способи.

Варто також навести думки інших науковців. Наприклад, Т. Матвеева вважає інтенсивність напруженням, енергією, дієвою силою мовних одиниць, що «...має стосунок до різноманітних складових мови», а саме: сили звука, компонентів лексичного значення слова, конструкцій експресивного синтаксису і фігур мовлення; Е. Кулікова розглядає категорію інтенсивності як субкатегорію щодо загальної функціонально-семантичної категорії кількості, що, на нашу думку, певною мірою її маргіналізує [цит. за: *Энциклопедический словарь-справочник 2005*, с. 140].

Представники Празької лінгвістичної школи, зважаючи на основний об'єкт своїх студій, інтерпретують інтенсивність як загальний термін на позначення, з одного боку, кількості як фонологічної ознаки, а з іншого – динамічного наголосу [Вахек 1964]. Деяко подібним чином до тлумачення цього поняття підходить О. Ахманова, яка визначає інтенсивність як «ступінь посилення або ослаблення видиху, тобто сили чи слабкості вимови при артикуляції звука, особливо голосного» [Ахманова 1966, с. 179].

Цікавим є підхід англійського мовознавця Дейвіда Кристала (David Crystal), який у своїй праці "*Making sense of grammar*" пише про прислівники-інтенсифікатори та їх семантичну функцію в англійській мові [Crystal 2004, с. 270]. Автор виокремлює ці інтенсифікатори від інших обставин, тому що вони по-особливому співвідносяться між собою на шкалі інтенсивності – між максимальною і мінімальною позначкою (Д. Кристал вважає, що кожен із них має свою індивідуальну шкалу). Прислівники, які розташовуються

десь посередині (*around the mid-point*) цієї шкали, тільки виражають додаткове навантаження (*extra emphasis*); їх дослідник називає акцентуючими словами (*emphasizers*). Пор., *I'm interested* / *I'm definitely interested*, де в останньому реченні прислівник увиразнює дієслово і дещо підсилює його значення. Особливу увагу він звертає на прислівники, процес інтенсифікації яких проходить у зростаючому напрямку (*amplifiers* – підсилювачі), тобто вони сигналізують про понаднормову ситуацію їх вживання. Наприклад, *I'm greatly interested* [= більш зацікавлений, ніж я зазвичай би був/була]. Також Д. Кристал підкреслює домінуючу позицію інтенсивів у семантичній послідовності речення в англійській мові: вони мусять займати позицію на самому початку іменникового словосполучення. Напр., *marvellous gold-plated old clocks* / *дивовижні позолочені старі годинники* [Crystal 2004, с.220]. Синтезуючи багатомірність трактування інтенсивності, можемо підсумувати, що вона, маючи складну семантичну структуру, об'єднує різноманітні категоріально-лексичні семи: «напружений стан збудження», «стан піднесення та зосередження сил при здійсненні чого-небудь», «вищий ступінь у здійсненні чого-небудь», «крайня межа у здійсненні чого-небудь» та деякі інші.

Висновки. Отже, категорія інтенсивності становить специфічну лексико-семантичну підсистему мови, яка відповідає категоріальному членуванню світу і характеризується різноманітними засобами вираження. *Інтенсивність* – це ономасіологічна категорія, складовими якої є емотивний і/або оцінний компоненти, що підсилюють, збільшують, напружують кваліфікативно-оцінну характеристику суб'єкта, предмета чи явища, яку репрезентують різнорівневі засоби вираження. У реалізації категорії інтенсивності важливу роль відіграють пізнавальна та експресивна функції мови. Актуалізуючи предметні ознаки, пізнавальне називання описує певні явища, а експресивне називання виражає емоційну, естетичну, побажальну вартості, які приписує таким явищам суб'єкт висловлювання. При цьому у свідомості носіїв мови розкривається психологічно реальне значення слова, яке є сукупністю семантичних компонентів.

Вирішення проблем взаємозв'язку думки, мови та реально існуючого світу є надзвичайно важливою для класифікації одиниць номінації. Когнітивний погляд на природу та функціонування мови постійно повертає нас до вивчення мови як складної динамічної системи, яка перебуває у постійному русі, що зумовлює також і динамічний характер її різних підсистем.

Література

- Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М.: Сов. энциклопедия, 1966. – 607 с. *Boduэн де Куртєнэ И. А.* Количественность в языковом мышлении / И. А. Бодуэн де Куртєнэ // Избранные труды по общему языкознанию. – Ч.1. – М., 1963. – С.311 – 324. *Вахек Й.* Лингвистический словарь Пражской школы / Й. Вахек. – М.: Наука, 1964. *Энциклопедический словарь-справочник.* Выразительные средства русского языка и речевые ошибки и недочеты / [под ред. А.П.Сковородникова]. – М.: Флинта: Наука, 2005. – 480 с. *Кубрякова Е. С.* Семантика в когнитивной лингвистике (о концепте контейнера и формах его объективации в языке) / Е.С.Кубрякова // Известия АН. Серия литературы и языка. – 1999. – Т.58. – №5 – 6. – С. 3 – 12. *Кубрякова Е. С.* Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С.Кубрякова. – М.: «Языки славянской культуры», 2004. – 560 с. – (Язык. Семиотика. Культура). *Методологические проблемы когнитивной лингвистики:* [научн. издание / под ред. И.А.Стернина]. – Воронеж, 2001. – 182 с. *Мусиенко В. П.* Категория интенсивности в структуре русского глагола (функционально-семантический анализ): автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / В. П.Мусиенко. – К., 1984. – 25 с. *Попенко О. М.* Функционально-семантическая категория интенсивности дѣи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. М. Попенко. – К., 2005. – 20 с. *Попова З.Д.* Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова. И. А. Стернин. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314, [6] с. – (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия). *Рамірес Х.Л.* Поновлення риторики як основи громадянства і освіти / Х. Л. Рамірес. – Львів: Центр гуманітарних досліджень; К.: Смолоскип, 2008. – 96 с. – («Університетські діалоги», №7). *Сепир Э.* Язык и среда / Э. Сепир // Избранные труды по языкознанию и культурологии; [пер. с англ. под ред. и предисловием проф. А. Ф. Кибрика] – 2-е изд. – М.: Прогресс, 2001. – С.270 – 284. *Сосюр де Ф.* Курс загальної лінгвістики / Ф. де Сосюр; [пер. з франц. А.Корнійчук, К.Тищенко]. – К.: Основи, 1998. – 324 с. *Туранский И.И.* Семантическая категория интенсивности в английском языке / И. И. Туранский. – М.: Высшая школа, 1990. – 173 с. *Bolinger D.* Degree Words / D. Bolinger. – Mouton. The Hague. – Paris, 1972. *Crystal D.* Making sense of grammar / David Crystal. – Harlow: Pearson Longman, 2004. – 399 p. *Guirard P.* Semantyka / Pierre Guirard. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1976. – 136 s. *Izard C. E.* Emotion // Encyclopædia Britannica 2007 Deluxe Edition / Carroll E. Izard. – Chicago: Encyclopædia Britannica, 2008. *Janus E.* Wykładniki intensywności cechy (na materiale polskim i rosyjskim) / Elzbieta Janus. – Wrocław: Wyd-wo „Zakład Narodowy im.Ossolińskich”, 1981. – 216 s. *Kognitywizm w poetyce i stylistyce* / [pod red. G. Habrajskiej i J. Ślósarskiej]. – Kraków: Universitas, 2006. – 173 s. *Langacker R.* Foundations of Cognitive Grammar. Theoretical prerequisites / Ronald Langacker. – Vol.I. – Stanford, 1987. *Śmiech W.* Intensywa z prefiksem *na-* w języku polskim / W. Śmiech // Rozprawy Komisji Językowej ŁTN. – T.XXIII. – 1977. – S.129 – 134.